

GLOBALIZACIJA KAO PODSTICAJNI I LIMITIRAJUĆI FAKTOR RAZVOJA DAROVITIH

Apstrakt: Globalizacija je planetarno nezaustavljiv proces transformisanja i povezivanja svijeta, generisana geo-političkim, ekonomskim, naučno-tehnološkim, informacionim, obrazovnim, kulturnim i mnogim drugim civilizacijsko-razvojnim faktorima. Svi su oni međusobno uslovljeni, isprepleteni i povezani složenim strukturama uzročno-posljedičnih veza i odnosa, čije zakonomjernosti determinišu uspostavljanje sasvim novih društvenih i moralnih sistema vrijednosti. U tom kontekstu treba posmatrati identifikaciju, obrazovanje, podsticanje i vrednovanje objektivne kompetentnosti darovitih. Nesporno je, da globalizacija kao kontraverzni civilizacijsko-razvojni proces, ima pozitivne i negativne reperkusije na razvoj, identitet i personalnu afirmaciju darovitih. Naime, savremene informaciono-komunikacione tehnologije, „svijetu bez granica“, nude gotovo neiscrpane mogućnosti pretraživanja i korištenja novih stručnih i naučnih informacija; sve ubrzanije i efikasnije povezivanje ljudi; razmjenu novih znanja, te protok ideja, roba i kapitala. Pored ovih i mnogih drugih prednosti, globalizaciono društvo ima i veoma negativne refleksije na razvoj i formiranje darovitih pojedinaca, kao neponovljivih i cjelovitih ličnosti. Ona dovodi u pitanje tradicionalne kulturne, nacionalne, etničke porodične, individualne i druge sisteme vrijednosti. Pod uticajem globalizacionih strategija i pretenzija, one se potiskuju i supstituišu maglovitim univerzalnim vrijednostima, utemeljenim na materijalnom blagostanju. U novostvorenom neoliberalnom ekonomskom i opštedruštvenom kontekstu, čovjek se poistovjećuje s robom, čija je duhovna vrijednost sasvim marginalizovana. Prema tome, cilj ovog rada, fokusiran je na analizu i elaboraciju podsticajnih faktora globalizacije s jedne, i sagledavanje njenih limitirajućih, odnosno negativnih reperkusija na identifikovanje, razvoj i afirmisanje darovitih, s druge strane.

Ključne riječi: globalizacija društva, razvoj darovitih, podsticajni i limitirajući faktori globalizacije.

Uvod

Globalizacija, kao planetarni proces povezivanja i homogenizovanja društva, izaziva ozbiljne promjene u svim sferama ljudskog rada i života. Ovaj savremeni civilizacijski fenomen, zahvatio je svekoliko čovječanstvo, mada on nije nov u onoj mjeri, kako to mnogi teoretičari pokušavaju da predstave. Većina autora iz tog korpusa pojavu i ekspanziju globalizacije vezuju za prve decenije osamdesetih godina minulog vijeka. Nesporno je, da taj vremenski period korespondira sa sve intenzivnijom medijskom podrškom i promovisanjem globalizacije, kao opštedruštveno razvojnog procesa bez alternative. U tom periodu, paralelno s agresivnom medijskom kampanjom, otpočele krupne ekonomske, tehnološke, privredne, političke, kulturne, obrazovne i gotovo sve druge reforme u najrazvijenijim državama i regionima. Upravo će one usloviti drugačije organizovanje i neposrednije povezivanje ekonomski najmoćnijih država i njihovih najprofitabilnijih poslovnih korporacija. Sve je to relativno davno osmišljeno u najuticajnijim privrednim i političkim centrima moći. Njihovi ekonomski ciljevi, isprepleteni su i sinhronizovano povezani s geopolitičkim i vojnostrategijskim pretenzijama. Riječ je, zapravo, o procesu međusobnog povezivanja, integrisanja i homogenizovanja, prvenstveno profitabilno orijentisanih država i regiona, danas šire prepoznatljivog pod opšteprihvaćenom sintagmom – globalizacija svijeta. To ubrzano povezivanje i poslovno umrežavanje najrazvijenijih država i njihovih renomiranih poslovnih korporacija, omogućuju senzacionalna dostignuća

¹ niksi@t-com.me

informaciono-komunikacionih tehnologija, koje su stavljene u funkciju veoma efikasne propagande i promocije globalizacije na planetarnoj ravni.

Kompetentni poznavaoци fenomena i suštine globalizacije, tvrde da je ona nastala kao uzrok i posljedica funkcionisanja svjetske privrede, zasnovane na neoliberalnoj ekonomskoj paradigmi. Budući da je danas ozbiljnije civilizacijske probleme nemoguće efikasno rješavati na nivou nacionalnih država, nužno ih je sagledavati i zajednički prevazilaziti u globalističkim okvirima (Skler, 2003). Zato je osnovnu misiju, stremljenja, efekte i domete globalizacije nemoguće proučavati unilateralno (isključivo sa ekonomskog aspekta), mada ekonomija predstavlja okosnicu njenog nastanka, odnosno konstituisanja. Uz ovaj njen esencijalni konstitutivni faktor, ne smiju se marginalizovati ni geopolitičke, hegemonističke, naučno-tehnološke, kulturno-prosvjetne i druge pretenzije najmoćnijih država i naroda. Izvjesno je, da su svi ovi činioци međusobno povezani i uslovljeni, tako da zajednički doprinose inauguraciji i afirmaciji globalizacije, kao savremenog projekta naše stvarnosti. Na sceni je, zapravo, nevjerovatno složen i gotovo nepredvidiv proces organizovanja i povezivanja svijeta, čije ozbiljnije proučavanje zahtijeva primjenu interdisciplinarnog i multidisciplinarnog naučno-istraživačkog pristupa.

Riječ je o nadnacionom projektu, koji se odvija u kontinuitetu s jasno definisanom strategijom. Zato je u novonastalim uslovima nužno stvarati što povoljnije pretpostavke za aktivno uključivanje svakog pojedinca, a darovitog posebno, u ove civilizacijski date, odnosno nametnute procese. To implicira permanentno ulaganje u obrazovanje i stvaranje povoljnije klime za nastanak „učeećeg“ društva. One zemlje koje budu podržavale kulturu učenja i razvoja ljudskog potencijala, obezbijediće fundamentalni resurs, ne samo za ozbiljnu participaciju u aktuelnim globalizacionim procesima, nego i respektabilan kapacitet za njegovo mijenjanje u pozitivnom smislu, shodno vlastitim potrebama, interesima i razvojnim aspiracijama. Ukoliko se, dakle, želi uspostaviti društvo zasnovano na znanju, onda je potrebno stvarati optimalne uslove za kvalitetno obrazovanje i razvoj svima koji mogu i žele da uče. U tako profilisanom opštedruštvenom i vaspitno-obrazovnom kontekstu, nadareni će biti u znatno povoljnijoj situaciji da podstiču, kreiraju i nose lokalni, regionalni, pa i globalni razvoj. Međutim, u kojoj će mjeri daroviti pojedinci uspjeti da razviju i afirmišu vlastiti potencijal, ponajviše zavisi od lične motivacije, karakternih osobina, te porodičnog, lokalnog i šire raspoloživog materijalnog, socijalnog, kulturnog, vaspitno-obrazovnog i opštedruštvenog okruženja. Shodno tome, *u ovom radu pokušali smo da pojasnimo pojam i suštinu globalizacijskog opštedruštvenog procesa i sagledamo njegove pozitivne, ali i negativne reperkusije na razvoj, afirmaciju i status darovitih u tom kontekstu.*

Globalizacija kao fenomen savremene civilizacije

Globalizacija kao planetarni projekat homogenizovanja svijeta, u žiži je interesovanja brojnih naučnika i političkih analitičara. Oni, svako na svoj način, ali i iz ugla vlastitog interesovanja, pokušavaju da proniknu u njen smisao i suštinu. Otuda među obznanjenim analizama, stavovima i definicijama, postoje bitne razlike, nedoumice, a nerijetko i nepomirljivi stavovi, odnosno protivriječnosti. Sam pojam „globalizacija“, pojavljuje se u socijalnopolitičkoj teoriji krajem devetnaestog vijeka. U ta, relativno davna vremena, korišten je za označavanje međunarodne poslovne saradnje velikih poslovnih kompanija. Efikasnije njihovo poslovanje podrazumijevalo je fleksibilnije postavljanje ili ukidanje graničnih, carinskih i drugih međudržavnih barijera. Shvatajući suštinu i potrebu ovih zahtjeva, francuski teoretičar (Lorot, 2001) kaže da je mondijalizam (globalizam) nastao kao stanje planetarnog razvoja bez ograničenja, odnosno barijera. Za razliku od njega, pod pojmom globalizma, shvaćenog u širem i sveobuhvatnijem smislu, podrazumijevaju se aktuelni, izuzetno složeni i gotovo nepredvidivi integracioni procesi „koji učvršćuju svjetske društvene odnose i međuzavisnosti“ (Giddens, 2007: 51). Sljedstveno tome, savremeno

globalno društvo moguće je shvatiti i kao: postindustrijsko informaciono društvo, društvo masovne kulture, društvo znanja, društvo učenja, u čemu se ogleda i iskazuje rastuća uloga različitih vidova obrazovanja i informisanja, odnosno znanja. Izvjesno je, da globalizacionu strategiju, pored ekonomskog udruživanja svijeta, osnažuju očigledne pretenzije za sve čvršćim političkim, naučno-tehnološkim, informaciono-komunikacionim i kulturno-prosvjetnim povezivanjima. Riječ je, zapravo, o nadnacionalnoj tvorevini, koja marginalizuje teritorijalna razgraničenja, relativizujući istorijske, institucionalne, vrijednosne, kulturne, vaspitno-obrazovne i sve druge specifičnosti pojedinih naroda i država. Globalizacija je, zapravo, perfidan vid „eksploatacije bez granica”, te iskorištavanje radne snage i promocija megalomanske potrošnje. Iz tržišne slobode, kriju se monopoli, klasne razlike, socijalni problemi i oblici političkog hegemonizma (Ivanović, 2011). Očigledno je reč o interesno-ekonomski i geopolitički projektovana doktrina, koja determiniše pravila, uslove i modele poslovanja i funkcionisanja savremenog svijeta. Kakva je budućnost ovoj nadnacionalnoj tvorevini, teško je pretpostaviti, s obzirom na to da je opterećena brojnim krizama i nepredvidivim društvenim turbulencijama. Stoga je za očekivati, da će se globalizam suočavati s brojnim izazovima, iznenađenjima, krizama, stagnacijama, ali i zavidnim civilizacijskim uspjesima, odnosno dobrobitnim „vaskrsnućem” svekolikog čovječanstva. Posmatrajući ovaj vasseljenski proces kroz crno-bjelu optiku, neki analitičari tvrde da globalizam donosi demokratiju, bolji život, zadovoljstvo, opšte blagostanje i mnoge druge benefite, dok drugi upozoravaju na opasnosti od ekonomskog hegemonizma, dužničkog ropstva, siromaštva i potpunog sunovrata, naročito nerazvijenih regiona. Ovi drugi, uz sve to, upozoravaju na rizike od gubitka državnog suvereniteta, odnosno kulturnog, jezičkog, duhovnog, religijskog i svakog drugog identiteta, posebno malih naroda i država. Za jedne je globalizacija otjelotvorenje istorijske nužnosti, a za druge je to model sve dublje polarizacije svijeta na razvijene zemlje i one koje to zapravo nisu (Pečujlić, 2002).

Bez obzira na ove i druge kontraverze i protivurječnosti, globalizacija se uglavnom shvata kao proces međunarodnog povezivanja, izgradnje i stvaranja novog svjetskog poretka. Vjeruje se da će ona podstaći ekonomsko osnaživanje nerazvijenih država i regiona, te ojačati na tim prostorima multinacionalne poslovne kompanije. Očigledno je da se ovaj međunarodni projekat sve uspješnije transformiše iz sfere politike i ekonomije, u polje kreiranja i promovisanja masovne svjetske kulture. S tim se otvara širok horizont šansi i izazova za individualni i društveni razvoj; slobode i odgovornosti, integracije i solidarnosti (Lopez, 2003). Nema sumnje, da je globalizacija već uspjela da razvije nevjerojatnu međunarodno-poslovnu mrežu, čiju okosnicu sačinjavaju: a) najsavremenije informaciono-komunikacione tehnologije, b) jedinstvena tržišna politika, c) efikasna kontrola onog što se dešava u određenim državama i regionima, d) programiranje i oblikovanje ljudske svijesti o potrebi upućivanja jednih na druge, f) razvoj transnacionalnih kompanija i političkih institucija, g) uspostavljanje i podržavanje istovjetnih formi i modela (industrijalizma, postindustrijalizma, tržišne ekonomije i višepartijskog sistema) u gotovo svim zemljama i regionima svijeta. Ovo su zapravo temeljna polazišta, na čijim postulatima egzistira novi svjetski poredak. Izvjesno je, da ga bar za sada, gotovo bezrezervno prihvataju i podržavaju ekonomski najrazvijenije zemlje, za razliku od nerazvijenih i onih zemalja u tranziciji, koje taj proces slijede nevoljno, nemoćne da mu se ozbiljnije suprotstave (Pečujlić, 2002).

Ukoliko pažljivo analiziramo globalizaciju kao planetarni proces, mogli bismo konstatovati da će ona, s jedne strane, „voditi proširivanju saradnje, obogaćivanju kulturnog života, koji postaje kosmopolitski, svesti o zajedničkim opasnostima, od sve dubljih socijalnih provalija i razumevanja prirodne sredine, formiranju zajedničkih globalnih interesa i odgovornosti...”, a sa druge strane, kada svi žitelji planete postaju 'globalni susedi' moguća je i eksplozija violentnih kulturnih sukoba, podizanje visokih ograda, povlačenje u tvrđave etničkih, nacionalnih i verskih lokalnih fundamentalizama” (Vidojević, 2005: 26). Iz prethodne elaboracije, proističe nedvosmislen stav, da globalizaciona projekcija i strategija

zavise od pretenzija i nacionalnih ciljeva kojima streme interesno, ideološki ili na drugi način povezane intelektualne elite, odnosno njihovih sposobnosti da svijetu nametnu model koji su upravo oni osmislili.

Daroviti u globalizacionom kontekstu

Globalizacija kao interesno osmišljen internacionalni projekat, odvija se prema stratejski postavljenom i sistemski kontrolisanom scenarijumu. Njena suština i misija, ovaploćuje se u zapanjujućim aspiracijama kapitalizma i njegove ekspanzije u svjetskim razmjerama, s jasno deklariranim ciljem, sračunatim na kontinuirano i beskrupulozno apifikovanje i eliminisanje konkurencije. Ovaj dugoročni cilj, sve efikasnije se realizuje zahvaljujući superiornoj i za veliki dio siromašnog svijeta, nedostižnoj naučno-tehnološkoj, finansijskoj i vojnoj podršci. Svjestan svoje nedostižne logističke prednosti, krupni kapitalizam sve ubrzanije ostvaruje basnoslovni profit, akumuliran konsekventnom primijenom ekonomskog neoliberalnog modela poslovanja. Evidentno je da su stratejski ciljevi globalističkog projekta fokusirani na povezivanje i integrisanje svijeta zarad ostvarivanja i multiplikovanja profita koji je, zapravo, najprimamljiviji mamac i faktor njegovog bezrezervnog podržavanja od najrazvijenijih država i regiona. Njegovi protagonisti insistiraju na stvaranju multinacionalno organizovanog društva koje, bar deklarativno, zagovara i promovise demokratske, humanističke, karitativne, socijalne i druge vrijednosti.

Aktuelni globalistički poredak, između ostalog, insistira na uvođenju tržišno-konkurentskih odnosa, čak i u sferu obrazovanja. To bi značilo da korisnici obrazovnih usluga biraju nastavne programe po principu slobodnog tržišta, odnosno njihove konkurentnosti. Stoga se preferiraju obrazovni programi i nastavni predmeti koji imaju visoku upotrebnu vrijednost na tržištu rada. Tako se, zapravo, na ekonomskim principima neposredno podstiče kreiranje i inaugurisanje globalističkog društvenog konteksta i formira građanska svijest o nužnosti sticanja funkcionalnih znanja. Na toj pragmatičnoj matrici sistematski se stvara i profilise birokratsko-tehnicističko, potrošačko i profitno orijentisano društvo. Sve je to podstaknuto revolucionarnim naučno-tehnološkim razvojem, a posebno aplikativnim dostignućima i mogućnostima informaciono-komunikacionih tehnologija i sistema. Usljed toga, globalizam poprima nove oblike, forme i sadržaje, sa ozbiljnim reperkusijama i efektima na planetarnoj ravni. Međutim, njihov obim, intenzitet i uticaj je različit u različitim zemljama i regionima. U novostvorenim uslovima, najrazvijeniji regioni povećavaju vlastitu tehnološku i ekonomsku nadmoć nad onim nerazvijenim i zemljama u tranziciji (Asman, 2002). Ako je to tačno, postavlja se pitanje, kakve su šanse razvoja i afirmacije darovitih pojedinaca u tako tehnicistički orijentisanom društvenom kontekstu. Danas darovitim i ambicioznim mladim ljudima, protagonisti globalizacije nude „društvo jednakih šansi”, odnosno „društvo znanja” u kome će svaki pojedinac imati egalitarne uslove da napreduje do granice vlastite nesposobnosti. Ali je upitno: Da li je u aktuelnoj zbilji baš sve tako ružičasto? Ako se zaista želi konstituisati društvo utemeljeno na znanju, onda se prvenstveno moraju na svim meridijanima obezbijediti približno jednake pretpostavke za efikasno obrazovanje, razvoj i afirmaciju darovitih pojedinaca (Stipić, Grandić, Carević, 2011). Drugim riječima, potrebno je stvarati povoljniji i ravnomjerniji društveni, obrazovni i socijalni kontekst, za efikasnije prepoznavanje i podsticanje prirodnog potencijala svih, a darovitih grupa i pojedinaca – posebno. Samo uz taj nužan preduslov, oni mogu postati najmoćniji pokretači i generatori svekolikog civilizacijskog i opštedruštvenog razvoja.

Naime, sve do konstituisanja tzv. modernog društva, utemeljenog na neoliberalnoj globalističkoj paradigmi, fenomen „znanje” vezivan je za ličnost, kao njenog suverenog nosioca i neprikosnovenog titulara. U posljednjih nekoliko decenija „znanje” počinje da se mjeri njegovom trenutnom vrijednošću na tržištu, rada i profita (Draker, 1993). Tako ono, polako, ali sigurno, postaje oruđe, ključni resurs opšte, a ne privatno (lično) dobro. U

ovakom društvenom kontekstu, cijeni se samo visokospecijalizovano i funkcionalno znanje, koje se može staviti u funkciju razvoja ortodoksnog kapitalizma. Na temeljima tako shvaćene funkcije obrazovanja i znanja, kreira se nova društvena i ekonomska politika. Stvara se mit o nužnosti uspostavljanja „društva znanja”, odnosno informacija koje ne poznaje granice. Na ovim neoliberalnim postavkama i novim pogledima na znanje, projektovana je tekuća reforma visokog obrazovanja, u kojoj je humboltovska koncepcija nekritički supstituisana bolonjskom. Uz neke više deklarativne, a manje stvarne prednosti, bolonjski model studija je rezultirao potiskivanjem fundamentalnih nauka, a humanističkih – posebno, i omogućio hiperprodukciju visokoobrazovanih kadrova, najčešće problematične profesionalne kompetentnosti. Uslijedila je veoma problematična tehnokratizacija univerziteta, koja afirmiše neoliberalni razvojni diskurs (Mitrović, 2009). U tom okviru, obrazovanje se podčinjava tržištu rada, čime se marginalizuje vaspitanje, tradicija, kultura, individualni razvoj ličnosti, te očuvanje njenog identiteta i personalnog integriteta (Ivanović, 2011). Riječ je o eksplicitnom zahtjevu i potrebi obrazovanja i profilisanja „fah idiota”, projektovanih po mjeri kreatora i zagovornika globalizma, čije se svekolike vrijednosti mjere samo trenutnom konjunktornošću na međunarodnom, sve bezobzirnijem, tržištu rada. Na ovoj ključnoj ideološkoj paradigmi, želi se profilisati „novi” čovjek, spreman i sposoban da se bezrezervno stavi u funkciju stvaranja i razvoja „svijeta bez granica”. Ako je to tačno, postavlja se pitanje, kako će se formirati cjelovita ljudska ličnost u tako apstraktnom, maglovitom i, rekli bismo, virtualno zamišljenom svijetu, lišenom nespornih duhovnih, kulturnih, emocionalnih i drugih tradicionalnih, a iskustveno provjerenih, nacionalnih, konfesionalnih, lokalnih, regionalnih i šire prihvaćenih vrijednosti. Zbog ovakvih i sličnih pretenzija, sve otvorenije se promovise globalistički osmišljena sintagma o potrebi stvaranja „društva znanja”, pod čijom se suštinom podrazumijeva nužnost sticanja isključivo pragmatičnih, odnosno funkcionalnih znanja i vještina. Ovo tim prije, ako imamo u vidu činjenicu da, „cilj društva znanja nije ni mudrost ni saznanje, već puko sakupljanje informacija koje su potrebne za uspješno zapošljavanje” (Lisman, 2008: 162). Ovakva pragmatizacija i „industrijalizacija” obrazovanja izaziva dalekosežne posljedice po razvoj i afirmaciju, ne samo darovitih pojedinaca, već i opšteg funkcionisanja društva shvaćenog u širem smislu. Na ovoj paradigmi kreiran međunarodni društveni kontekst nadarenim, populistički nudi veće mogućnosti izbora obrazovanja i studiranja na prestižnim univerzitetima. Ali je to gotovo nemoguće, bez konkretne i vrlo snažne finansijske i svake druge potpore, od strane njihovih domicilnih država. Zato je darovite neophodno blagovremeno identifikovati i adekvatno podsticati u lokalnim sredinama, a onda stvarati povoljne pretpostavke za njihovo dalje obrazovanje i razvoj na međunarodno prestižnim školama i fakultetima. Sa tim u vezi, valja preduzeti neophodne mjere i aktivnosti, kako bi se obezbijedila „koordinacija nacionalnih i evropskih politika, poticanje i umrežavanje istraživačkih timova, te povećanje pokretljivosti pojedinaca i ideja u svrhu ojačanja evropske konkurentnosti” (Jukić, 2011: 281).

Migracije darovitih i globalizam

Pojam migracija stanovništva, shvata se i definiše na različite načine. Jedna od šire prihvaćenih definicija glasi, da „migracije predstavljaju kretanje ljudi u novi prostor ili zemlju kako bi pronašli posao ili bolje uslove za život” (Maksimović, 2018: 194). Sintagme „migracije visokoobrazovanih kadrova”, „odliv mozgova”, „egzodus mozgova”, „lov na talente” i slično, nemaju isto, opštim konsenzusom, prihvaćeno značenje, budući da se odnose na slične, ali ne i na sasvim identične kategorije stručnjaka – migranata. Bez obzira na to, one sve ukazuju na migracije (odlaske) naučnika, istraživača, talenata, studenata i drugih stručnjaka. Kod nas se odomacila sintagma „migracija ili egzodus mozgova”, kojom se označava odlazak najsposobnijeg visokoobrazovanog stanovništva. Izvjesno je da su ove nepopularne pojave na našim prostorima jako intenzivirane u posljednje dvije – tri decenije.

U tim turbulentnim vremenima i uslovima migracije visokoobrazovanih, talentovanih i mnogih drugih stručnjaka, pokrenule su: političke i nedemokratske društvene okolnosti; nizak nivo dostignutog ekonomskog razvoja zemlje vezan, prije svega, za životni standard i poslovni ambijent; socijalna klima koja zna (ili ne zna) da cijeni znanje i vještine pojedinaca; neadekvatan status nauke, loši uslovi rada, te institucionalne i finansijske podrške i sl. (Rašević, 2016). Uz sve to, migracije, naročito kompetentnog kadrovnog potencijala, inspirisala je nova ekonomska politika i globalističko povezivanje svijeta. Na tim globalno-integracionim ishodištima, započelo je sve brže osnivanje multinacionalnih kompanija. One su apsorbivale i omogućile interacionalnu mobilnost ljudskog kapitala, koji je postao ključni faktor u međunarodnoj ekonomiji, zasnovanoj na znanju, odnosno nauci.

Sveobuhvatna analiza migracije darovitih i drugih sposobnih stručnjaka, podrazumijeva suštinsko poznavanje filozofije globalizma i, na njenim premisama, uspostavljenog opštedruštenog konteksta. U tom novokomponovanom ambijentu, između ostalog, uspostavljeno je međunarodno tržište rada, na kome vlada kadrovski nesklad ponude i tražnje, koji je već postao alarmantan, naročito u najrazvijenim zemljama zapada. Ovaj disbalans, uslovljen je čitavim nizom objektivnih i subjektivnih faktora, počevši od sve većeg udjela starijih osoba u ukupnoj strukturi stanovništva, pada nataliteta, povećane konkurencije u globalizovanom društvu, pa sve do lakše i masovnije pokretljivosti darovitih i najkvalitetnijih stručnih kadrova (Pagano, 2016). Zato danas najrazvijenije zemlje sve ozbiljnije zaziru od tzv. „demografske litice“ (broj i tempo prirasta obrazovanih mladih kadrova je manji od realnih potreba). Ova pojava izaziva zabrinutost poslovnih ljudi iz razvijenijih država i regiona. Upravo se na tim prostorima sprovode sve ubrzanije naučno-tehnološke promjene, koje izazivaju ozbiljnije turbulencije na tržištu rada i generišu nove potrebe i mogućnosti zapošljavanja kadrova iz različitih regiona. Osim toga, u tim državama se permanentno smanjuje broj studenata na prirodno-matematičkim i inženjersko-tehnološkim naukama. Ova tendencija je tim apsurdnija, a posebno ako se ima u vidu činjenica, da se upravo od ovih institucija očekuje da iznjedre najveći broj stručnjaka, odnosno specijalista, koji će predstavljati ključni resurs u uslovima bespoštedne globalističko-tržišne utakmice. Ovu kompleksnu problematiku dodatno zaoštrava saznanje da masovnije univerzitetsko školovanje siromašnih studenata usporava i aktuelna neoliberalna obrazovna politika, budući da ona obrazovanje posmatra kao trošak, a znanje kao robu, koja ima tržišnu vrijednost, zato se sve više insistira na samofinansirajućem visokoškolskom obrazovanju.

Ovako nametnuta obrazovna politika, posebno pogada nadarene iz nerazvijenih regiona. Tu njihovu slabost vješto koriste razvijene zemlje, koje posredstvom informacionih tehnologija i sistema, prate njihov razvoj i onda im, pri kraju dodiplomskih, specijalističkih, ili doktorskih studija, nude stipendije ili privremena (probna) zaposlenja. Jednostavno rečeno, „moćnici su ih zapazili, pratili i na kraju angažovali za svoje potrebe“ (Jukić, 2011: 280). Riječ je zapravo o vrbovanju i asimilovanju mladih i školovanih kadrova, gotovo bez ikakvog troška, koje se najrazvijenijim zemljama višestruko isplaćuje. Danas je postalo gotovo prirodno da nerazvijene zemlje iz nacionalnog budžeta finansiraju školovanje svojih najperspektivnijih studenata, a oni nakon diplomiranja, magistriranja ili doktoriranja, odlaze u razvijenije dijelove svijeta, stavljaajući stečena znanja i profesionalne kompetencije u funkciju razvoja ne svoje, već strane države. Umjesto da ti mladi stručnjaci svojim radom, istraživanjima, novim otkrićima i pronalascima, postepeno vraćaju sredstva koja je njihova domicilna država uložila u obrazovanje oni, u najproduktivnijim godinama, rade u korist država u koje su, iz različitih razloga, migrirali, kao već profesionalno formirani stručnjaci. Ovakve pojave, posmatrano sa opštedruštenog interesa, nazivaju se promašenim investicijama. Ali se taj promašaj s ovim ne završava! Drugi problem, u vezi s racionalnim korištenjem obrazovanih i talentovanih kadrova, odnosi se na diskrepancu između stečene kvalifikacije i njihovih faktičkih zanimanja. To, zapravo, znači da društvo ulaže u obrazovanje inženjera, ljekara, farmaceuta, fizičara, biologa, umjetnika..., a oni se bave

trgovinom, ugostiteljstvom, turizmom, marketingom, menadžmentom i mnogim drugim, dijametralno suprotnim zanimanjima u odnosu na ona, za koja su najčešće dugo školovani. U trećoj grupi nalaze se visokoobrazovani, kvalitetni i kompetentni stručnjaci, koji su zbog nerazvijenosti zemlje porijekla godinama nezaposleni, usljed čega, pod uticajem nezaustavljivog naučno-tehnološkog razvoja, sve brže gube profesionalnu kompetentnost. Posmatrajući ove, zaista zabrinjavajuće pojave iz vizure opštenacionalnog interesa, nije teško zaključiti da je, u ova sva tri slučaja, riječ o promašenim investicijama (Avramović, Vujačić, 2008). Prethodno elaborirane i slične anomalije, jednostavno prisiljavaju darovite i sposobne mlade ljude na nepovratna iseljavanja u bogatije i urednije zemlje. Ovaj problem je tim alarmantniji, ako imamo u vidu činjenicu da je riječ o trajnim migracijama, odnosno jednosmjernim „odlascima bez povratka”.

Međutim, migracije same po sebi ne moraju uvijek biti društveno negativna pojava. Ovo tim prije, ako imamo u vidu da je sloboda kretanja i međunarodna razmjena stručnjaka jedan od najznačajnijih i široko proklamovanih postulata aktuelnog globalističkog projekta, tako da svaki odlazak na rad stručnjaka u inostranstvo apriori ne mora biti štetan po njihovu domicilnu zemlju. Naprotiv, to može biti višestruko korisno i poželjno, ukoliko se radi o privremenoj migraciji dvosmjernog karaktera. Uz nužan uslov, da stručnjaci odlaze u najrazvijenije zemlje na specijalizacije, usavršavanja, sticanje novih znanja i vještina, poslije čega se vraćaju u zemlje svog porijekla. Takva cirkulacija i razmjena znanja je poželjna i višestruko korisna. Riječ je o privremenoj i dragocjenoj migraciji, poslije koje povratnici naoružani novim znanjima i vještinama, obogaćeni novom kulturom rada i življenja, mogu biti izuzetno dragocjeni za transfer znanja i vještina iz stranih zemalja u tehnološki, organizaciono, kulturološki i, na druge načine, inferiorne zemlje svog porijekla. Za razliku od privremenih i pozitivnih migracija, tzv. jednosmjerne migracije na „putu bez povratka”, posebno za nerazvijene zemlje, predstavljaju nenadoknativ gubitak u ljudskom i kulturnom kapitalu. Da bi se one kolko-toliko redukovale, a vremenom i zaustavile, nerazvijene države i one u tranziciji, morale bi racionalnije planirati obrazovanje talentovanih i drugih visokostručnih kadrova, ali i paralelno s tim stvarati izglednije šanse za njihovo efikasnije zapošljavanje u struci, nudeći im znatno povoljnije uslove za rad, profesionalni razvoj, uključujući i pristojniji životni standard.

Globalizacioni podsticaji i ograničenja razvoja darovitih

Brojni su izazovi i mogućnosti razvoja darovitih pojedinaca i grupa koje generiše, nudi i uslovljava globalizacija. Ovom prilikom apostrofiramo samo one od najrelevantnijeg uticaja na obrazovanje, razvoj, profesionalno angažovanje i afirmaciju darovitih, kao na primjer: eksponencijalni razvoj i primjena globalnih informaciono-komunikacionih i telekomunikacionih tehnologija, mreža i sistema; gotovo neiscrpane mogućnosti pretraživanja, konsultovanja i korištenja stručnih i naučnih informacija; intenzivan protok, roba, ljudi, ideja, znanja i kapitala; sve efikasnija razmjena studenata, istraživača i nastavnika; naglašene potrebe za funkcionalnim znanjima i vještinama, uključujući inovacije i patente; marginalizovanje nacionalnih kulturnih vrijednosti i stvaranje jedinstvene globalističke kulture; institucionalno i ekonomsko povezivanje i formiranje moćnih svjetskih kompanija i institucija; promovisanje jedinstvenih kriterijuma i standarda kvaliteta roba i usluga; neposredne primjene naučne organizacije rada; potražnje za kadrovima s visokospecijalističkim znanjima i sposobnostima za timski rad, toleranciju, beskonfliktnu saradnju, demokratiju i suživot; permanentne potrebe za angažovanjem talentovanih, mladih i visokospecijalizovanih kadrova, čiji se rezultati mjere i vrednuju prethodno ostvarenim individualnim uspjehom, odnosno profesionalnim postignućem; potrage za specijalistima spremnim da brzo uče, mijenjaju se i prilagođavaju novom načinu rada i stilu života; insistiranjem na osposobljavanju i profilisanju darovitih i drugih radno aktivnih ljudi,

spособnih za kritičko, objektivno i pravilno procjenjivanje globalnih medija i informacija, te pratećih kulturnih, političkih i drugih pojava, imanentnih globalno uspostavljenom društvu (Krnjajić, 2011).

Naime, globalizacija, kao što je već u ovom radu eksplicitno ili implicitno naglašeno, pored brojnih kritika i osporavanja, nudi darovitim značajne *pogodnosti i šanse* za razvoj njihovog prirodnog potencijala. U tom kontekstu, prvenstveno treba posmatrati dostignuća savremene informaciono-komunikacione tehnologije, koja omogućuje međusobno komuniciranje i povezivanje svih ljudi i naroda, nezavisno od prostorne, geografske, klimatske, vremenske i svake druge distance. Na međunarodno projektovanim i razvijenim informaciono-komunikacionim platformama, nadarenim i svim drugim sazajno zainteresovanim pojedincima, nude se gotovo neiscrpnii izvori, odnosno baze stručnih i naučnih informacija. Koristeći pogodnosti te elektronske logistike, mnoge zemlje i regioni organizuju obrazovanje i studiranje na daljinu i tako talentovanim i drugim ambicioznim, a materijalno siromašnijim pojedincima, pružaju povoljnije, znatno jeftinije i komfornije uslove, odnosno mogućnosti sticanja akademskih i naučnih zvanja. Paralelno s tim, nadareni su u prilici da uspostavljaju nova poznanstva, obavljaju konsultacije, razmjenjuju dragocjena iskustva s kolegama, ekspertima i profesorima iz različitih država i regiona. Dosadašnja iskustva potvrđuju stav da su takva poznanstva i prijateljstva višestruko korisna i cjelishodna. Zato ih je potrebno intenzivirati i njegovati, ne samo zbog uspješnijeg studiranja, već i zarad lakšeg pronalazjenja specijalističkih stipendija, studijskih boravaka, zaposlenja, odnosno atraktivnijih destinacija za rad, usavršavanja i obezbjeđivanja lagodnijih uslova života.

Posredstvom elektronskih mreža nadareni, a naročito oni hiljadama kilometara udaljeni od eminentnih naučnih institucija i pasivnih destinacija, sve uspješnije pronalaze obavještenja i prijavljuju učešća na naučnim konferencijama i strukovnim takmičenjima. Gostujući na prestižnim univerzitetima, naučno-istraživačkim institutima i drugim renomiranim obrazovnim ustanovama, oni neposredno razmjenjuju znanja, nove ideje i iskustva (Jukić, 2011), te upoznaju različite narode, države i regione, uključujući njihovu kulturu, tradiciju i sisteme vrijednosti. Ali, da bi nadareni cjelishodno koristili pogodnosti koje nude savremene informaciono-komunikacione tehnologije, nepodno je da oni od najranijeg uzrasta kontinuirano stiču informatičku pismenost, te istrajavaju na dobrom i fluidnom poznavanju engleskog i barem još jednog svjetskog stranog jezika, kao nužnih preduslova za efikasno snalaženje i funkcionisanje u globalizovanom svijetu (Gibson, Rimmington, & Landwehr-Brown, 2008). Ovi i mnogi drugi razlozi uslovlili su zahtjev i potrebu reformisanja nacionalnih obrazovnih sistema, na nekim opšteobavezujućim polazištima. Te reforme, između ostalog, pretenduju da obezbjede međunarodno kompatibilne nastavne kurikulume, koji sadrže tzv. zajednička obrazovna jezgra u koja su inkorporirane globalističke ideje, tematski sadržaji, ciljevi i vrednote, čije bi savlađivanje podrazumjevalo upotrebu iskustvenog učenja i interkulturalnog komuniciranja. Sve bi to moralo da bude u funkciji boljeg razumijevanja aktuelnih integracionih procesa i fenomena, te podsticanja, razvoja i formiranja globalne svijesti. Očekuje se da reformisani kurikulumi budu maksimalno u funkciji podsticanja razvoja složenih kognitivnih, afektivnih, psihomotornih i drugih sposobnosti, odnosno osobina ličnosti, ne samo darovitih, nego i svih drugih pojedinaca, zainteresovanih za sticanje kvalitetnih i tržišno konjuktivnih znanja i vještina. Uz sve to, nužno je usvojiti zavidan nivo socijalnog i empatijskog ponašanja, sa naglašenijom socijalnom odgovornošću (Krebs, 1997).

Međutim, pored prethodno istaknutih brojnih, značajnih i pozitivnih uticaja, globalizacija postavlja i izvjesna *ograničenja* za obrazovanje i razvoj nadarenih, budući da su upravo aktuelni integracioni procesi izazvali ozbiljne međunarodne društvene i političke turbulencije. Misli se tu prvenstveno na ubrzani demografski rast populacije, naročito u nerazvijenim djelovima svijeta, koji posebno zaoštrava njihovo siromaštvo. U globalizovanom društvu, sve brže propadaju tržišno nekonkurentne kompanije, nakon čega

su prisiljene da otpuštaju radnike. Usljed toga, permanentno osiromašuju male i nerazvijene države, odnosno njihove ekonomije. Ta kriza kulminira progresivnim rastom nezaposlenosti i opštim siromaštvom, ne samo darovitog, već i ostalog njihovog radno sposobnog stanovništva. Nadalje, to socijalno beznade, dovodi do socijalne izolacije, migracija, personalnih anksioznosti i depresija, koje mlade ljude, pa i darovite – razumije se, sputava i obeshrabuje da ulažu dodatne napore, nužne za razvoj vlastitog prirodnog potencijala. U vezi s tim, „kritičari globalizacije ukazuju na alijenaciju, socijalnu polarizaciju, prostornu segregaciju, mekdonaldizaciju kulture, ekološko zagađenje, uništenje demokratskih tekovina, ljudskih i radničkih prava, ukidanje države blagostanja, kao posledice koje budućnost, iako ona nikada nije izvesna, čine još neizvesnijom” (Trifunović, 2009: 300). Riječ je o ekonomskoj, kulturnoj i socijalnoj agoniji siromašnog svijeta koja dodatno ohrabruje razvijene države i narode, da još agresivnije i bezobzirnije posegnu za eksploatacijom njihovih prirodnih bogastava. Krajnji epilog takvog odnosa jeste devastacija lokalne i regionalne prirodne okoline, a nerijetko se pod plaštom demokratizacije i humanizacije, svirepim metodama i aktivnostima kažnjavaju mali, neposlušni narodi i države, što kulminira egzodusom i erozijom njihovih nacionalnih materijalnih, duhovnih i kulturnih vrijednosti. Uz sve to, na globalnoj pozornici je očigledno diskriminirajuća i selektivna kontrola atomskog naoružanja, uz primjenu „dvostrukih” standarda, praćena porastom međunarodnog političkog, ekonomskog i drugog kriminala. Sve to, u međusobnoj interakciji, proširuje jaz između bogatih i siromašnih, odnosno razvijenog i nerazvijenog svijeta. Visoka nezaposlenost generiše porast opšteg siromaštva i tako stvara pogodno tle za „uživanje” u alkoholu, prostituciji, narkoticima i drugim porocima, praćenih porastom nasilja i kriminala, čime se ugrožava mir, sigurnost i razvoj čovječanstva. Izvjesno je da ovakve i slične negativne društvene pojave dodatno ugrožavaju obrazovanje, razvoj i afirmaciju darovitih, od kojih se očekuje da doprinesu rešavanju globalnih problema (Milutinović, Zuković, 2011).

Ukoliko bi se, u globalizovanom društvu, dosljedno poštovali proklamovani humanistički principi, kojima se jemči demokratija, ljudska prava i slobode, bez ikakve diskriminacije, onda bi takvo organizovanje svijeta bilo zdušno prihvaćeno na svim njegovim meridijanima. To bi podrazumijevalo garantovanje i faktičko ostvarivanje jednakih prava svim ljudima, narodima i državama, a posebno pravo na život, rad, ishranu, zdravstvenu zaštitu, obrazovanje, vjeroispovijest, te zaštitu personalnog i nacionalnog identiteta. U tako projektovanom i međunarodno integrisanom društvu, morali bi se obezbijediti egalitarni preduslovi i pravo na obrazovanje, odnosno korištenje stručnih i naučnih informacija svim ljudima, a darovitim grupama i pojedincima – posebno. Ali se postavlja pitanje: Kome su i pod kojim uslovima ta saznanja dostupna? Ne treba ćerdati dragocjeno vrijeme i energiju da bismo shvatili kako nadareni i drugi ambiciozni pojedinci iz nerazvijenog dijela svijeta, znatno teže, selektivno ili gotovo uopšte nisu u prilici da koriste najnovije stručne i naučne informacije. Bez obzira što bi njihov potencijal i kreativnost trebalo podsticati od najranijeg uzrasta, oni su limitirani brojnim egzistencijalnim, komunikaciono-tehnološkim, jezičkim i mnogim drugim visokocivilizacijskim faktorima i barijerama (Jukić, 2011). Budući da nove tehnologije, pored pozitivnih efekata po razvoj čovječanstva, donose brojne prijetnje i rizike po njegov opstanak, očekuje se da daroviti i drugi sposobni istraživači pronađu adekvatne mehanizme za njihovu kontrolu i bezbjedno upravljanje. Efikasno upravljati tehnološkim rizikom, zapravo znači, cjelishodno kontrolisati svekoliki društveni razvoj. Ovaj ozbiljan zadatak treba da preuzme nauka, koja u globalizovanom svijetu dobija sve dominantniju ulogu (Draker, 1993)

Nesumnjivo je da globalizacija ili „svijet bez granica” nadarenim i drugim zainteresovanim pojedincima otvara nove stručne, naučne i životne vidike, ali je poseban problem što je u globalizovanom društvu izazova sve više, a darovitih pojedinaca sve manje. Budući da prirodni potencijal i energija darovitih ne podnose granice, njihov razvoj, uloga i

misija u postojećim uslovima su sve delikatniji. Ovo tim prije, ako imamo u vidu činjenicu, da je na svjetskoj sceni prisutna nevidena pohlepa za materijalnim blagostanjem, podstaknuta razvojem megalomanskog potrošačkog mentaliteta, koji su svojoj međuzavisnosti izazvali eroziju moralnih i drugih visokocivilizacijskih vrijednosti. Potrošnja postaje najefikasniji regulator proizvodnje, a njena produktivnost je uslov sveukupnog profita. Globalizacijom se eksploatišu prirodna bogastva i iskorištava jeftina radna snaga malih i nerazvijenih država, s jedne i, zarad profita razvijenog dijela svijeta stvara i promovise megalomansko potrošačko društvo, s druge strane. Pod plaštom demokratije i liberalizacije tržišta, perfidno se kriju monopolske pretenzije moćnih ekonomija, produbljujući klasne razlike i generišući sve veće socijalne probleme, imanentne ne samo ekonomskom, već i geopolitičkom hegemonizmu (Ivanović, 2011).

Ovako projektovani društveni kontekst ne pruža darovitim i drugim sposobnim i ambicioznim pojedincima iz siromašnih država i regiona ni približno jednake uslove onima, koje imaju njihovi vršnjaci iz razvijenog djela svijeta. Međutim, sve to ne amnestira darovitu i drugu intelektualnu elitu iz nerazvijenih regiona da prvenstveno oni prvi identifikuju ovakve i slične globalnomaligne anomalije i pokrenu snažne humane, socijalno prihvatljive i društveno odgovorne aktivnosti sa ciljem njihovog suzbijanja i neutralisanja, jer se samo na taj način može sačuvati njihov identitet, nacionalna kultura i državni integritet. Daroviti su u ovakvom svijetu uspješni, samo onda, ako pronalaze adekvatna rešenja za unapređenje kvaliteta života u vlastitoj lokalnoj i globalnoj sredini. Zato se od njih očekuje maksimalna spremnost i osposobljenost za cjeloživotno obrazovanje i sticanje znanja, kao nužnog preduslova za permanentno potvrđivanje vlastite profesionalno-stručne kompetentnosti i ostvarivanje nadprosječnog individualnog postignuća. U aktuelnom digitalizovanom svijetu, cjeloživotno učenje i obrazovanje postaje strateški princip individualnog i kolektivnog razvoja, dok se znanja i prirodni potencijali darovitih shvataju i promovisu kao najsnažniji generatori lokalnog i globalnog visokocivilizacijskog razvoja.

Zaključak

Nema sumnje da je ideja o globalnom organizovanju i povezivanju svijeta nastala u centrima, odnosno glavama njegovih najuticajnijih eksperata i moćnika. Riječ je o strateški, politički i ekonomski utemeljenoj ideji, dodatno osnaženoj najnovijim dostignućima naučno-tehnološkog razvoja, a posebno neslućenom ekspanzijom i funkcionalnim mogućnostima informaciono-komunikacionih tehnologija. Ovaj monopolski osmišljen projekat koncipiran je na neoliberalnoj paradigmi, čija implementacija u savremenoj zbilji izaziva reperkusije vaseljenskih razmjera. Mnogi ga upravo zbog toga nazivaju i novim svjetskim poretom. U tom okviru, načelno su formulisani principi, ciljevi, standardi, smjernice i pravila ponašanja obavezujući za sve one države i regije koje zajednički participiraju na svjetskom tržištu. Na tako postavljenim ishodištima uslijedile su široke, veoma radikalne i sveobuhvatne normativno-pravne, privredne i druge reforme. One su prvenstveno pokrenute radi efikasnijeg udruživanja, profitabilnog povezivanja i integrisanja najmoćnijih poslovnih korporacija iz razvijenijih djelova svijeta. Na interesnim premisama uspostavljeno je svjetsko, konkurentski bezobzirno i geografski neomeđeno tržište koje, bar deklarativno, nudi slobodan protok roba, ljudi i kapitala. Uz sve to, populistički se zagovara i medijski promovise ideja o nužnosti stvaranja svijeta bez granica, u kome će vladati blagostanje, humanizam, demokratija i solidarnost, bez ikakve diskriminacije. Da je to samo deklarativna i utopistička obznanjena fraza, svakodnevno nas, nažalost, upozoravaju neprijatna, a nerijetko i tragična iznenađenja, te nehumane pojave i procesi koje iniciraju ili neposredno preduzimaju najuticajniji zagovornici i kreatori tog novog svjetskog poretka. Istina je čini se samo to, da bogate države i narodi ne prezaju ni od čega, kako bi za svoj račun ostvarile što veći materijalni, a katkad i hegemonistički interes.

Posebno je u svemu tome problematično što one svoje primarne ciljeve, a sve pod perfidnim plaštom demokratije, ostvaruju bahatim i bezobzirnim iskorištavanjem prirodnih i kadrovskih resursa malih i siromašnih naroda. Očigledno je na sceni kontraverzno međunarodno povezivanje i prestrojavanje svijeta koje, pored nespornih prednosti za razvoj čovječanstva, generiše i sve ozbiljnije posljedice, posebno u zemljama tzv. trećeg svijeta.

U novonastalom opštedruštvenom ambijentu, opterećenom različitim interesima, izazovima, šansama, strepnjama i rizicima, analizirane su mogućnosti, *prednosti i ograničenja* od relevantnog uticaja na obrazovanje, razvoj i afirmaciju nadarenih grupa i pojedinaca. Tom prilikom, između ostalog, pokazalo se da aktuelni svjetski poredak pruža *neslućene mogućnosti* primjene najsavremenijih dostignuća informaciono-komunikacionih tehnologija, koje nadarenim nude: gotovo neograničeno konsultovanje dragocjenih stručnih i naučnih informacija; lako i brzo uspostavljanje komunikacija s prestižnim univerzitetima i drugim naučno-istraživačkim centrima; obavljanje konsultacija s kompetentnim profesorima, ekspertima i istraživačima; razmjenu ideja, znanja i iskustava s kolegama iz različitih zemalja i regiona; upoznavanje drugih naroda i njihovih kultura; efikasnije pronalaženje međunarodnih stipendija, studijskih boravaka, zaposlenja i primamljivijih destinacija za privremeno ili trajno nastanjenje i slično.

Pored prethodno apostrofiranih i drugih prednosti, izvjesno je da globalizacija svijeta i na toj paradigmi profilisan društveno-civilizacijski kontekst, proizvodi brojne *slabosti, probleme i ograničavajuće faktore* od presudnog uticaja po obrazovanje i profesionalnu afirmaciju darovitih grupa i pojedinaca, a naročito onih iz nerazvijenijeg dijela svijeta. Zato su u ovom radu apostrofirani oni najznačajniji, na primjer: upitno je koliko su daroviti iz tehnološki i materijalno inferiornih regiona objektivno u situaciji da koriste mogućnosti koje nude informaciono-komunikacione tehnologije; pitanje je, da li su njima, i u kojoj mjeri, dostupne najizdašnije baze najaktuelnijih stručnih i naučnih informacija; mogu li siromašni da putuju u sve zemlje, odnosno svjetske destinacije bez carinskih i drugih ograničenja; da li oni imaju egalitaran (građansko-pravni, naučno-istraživački i socijalni status) kao i njihove kolege iz razvijenog svijeta, prilikom boravka na prestižnim naučno-istraživačkim institucijama; u kojoj mjeri se respektuje njihova kultura i jezik, uključujući i mogućnosti očuvanja personalnog, kulturnog, nacionalnog identiteta i slično.

Uvažavajući navedeno, osnovano je zaključiti da aktuelni svjetski poredak, profilisan na globalističkoj neoliberalnoj paradigmi, ima prepoznatljivo lice i naličje, čijoj su misiji i suštini imanentna nepredvidiva iznenađenja, izazovi, šanse i nadanja, ali i latentno opasne zamke, strepnje i stradanja, koje darovitima mogu obezbjeđivati dragocjene benefite i pogodnosti, ali istovremeno predstavljati barijere, odnosno ograničenja od sudbonosnog uticaja po razvoj, afirmisanje i vrednovanje njihovog svekolikog prirodnog potencijala.

Literatura:

- Asman, A. (2002). *Rad na nacionalnom pamćenju*. Beograd: Biblioteka XX vek.
- Avramović, Z., Vujačić, M. (2008). Posledice raskoraka tržišta rada i obrazovne politike. U: *Zbornik Obrazovanje i siromaštvo u zemljama u tranziciji*. Beograd: Institut za pedagoška istraživanja, 387–402.
- Draker, P. (1993). *Postkapitalističko društvo*. Beograd: Grmeč.
- Gibson, K. L., Rimmington, G. M., & Landwehr-Brown, M. (2008). Developing Global Awareness and Responsible World Citizenship With Global Learning. *Roepers Review*, 30 (1), 11–23.
- Giddens, A. (2007). *Sociologija*. Zagreb: Globus.
- Ivanović, S. (2011). Globalizacione promjene i kriza obrazovanja. U: *Zbornik 16 – Daroviti u procesima globalizacije*. Vršac: Visoka škola strukovnih studija za obrazovanje vaspitača „Mihailo Palov”, 253–260.

- Jukić, S. (2011). Daroviti u globalnom dehumanizovanom društvu. U: Zbornik 16 – *Daroviti u procesima globalizacije*. Vršac: Visoka škola strukovnih studija za obrazovanje vaspitača „Mihailo Palov”, 270–286.
- Krebs, D. (1997). Razvoj altruizma. U: Zbornik *Vaspitanje i altruizam*. Beograd: Institut za pedagoška istraživanja.
- Krnjaić, Z. (2011). Perspektive za razvoj darovitosti u globalnom društvu. U: Zbornik 16 – *Daroviti u procesima globalizacije*. Vršac: Visoka škola strukovnih studija za obrazovanje vaspitača „Mihailo Palov”, 45–55.
- Liessmann, K. P. (2008). *Teorija neobrazovanosti – zablude društva znanja*. Zagreb: Jesenski i Turk.
- Lopez, R. F. (2003). *Preparing the future. Education and the challenges of globalization*. Madrid: Ed. La Muralla.
- Lorot, P. (2001). *Dictionnaire de la Mondialisation*. Paris: Ellipses.
- Maksimović, M. (2018). Migracije i ljudski resursi u kontekstu globalizacije. U: Zbornik *Savremene migracije i društveni razvoj – Interdisciplinarna perspektiva*. Beograd: Srpsko sociološko društvo; Institut društvenih nauka i Institut za sociološka istraživanja Filozofskog fakulteta, 192–200.
- Mijanović, N. (2014). Globalizacija svijeta i savremeni vaspitno-obrazovni izazovi. U: Međunarodni tematski zbornik – *Uloga obrazovanja i vaspitanja u razvijanju humanističkih, interkulturalnih i nacionalnih vrednosti*. Kosovska Mitrovica: Filozofski fakultet Univerziteta u Prištini; Beograd: Srpska akademija obrazovanja.
- Mijanović, N. (2016). Izazovi globalizacije društva u visokom obrazovanju. U: Zbornik *Izazovi vaspitanja i obrazovanja u teoriji i praksi*. Banja Luka: Filozofski fakultet.
- Milutinović, J., Zuković, S. (2011). Obrazovanje i učenje darovitih u kontekstu globalizacionih procesa. U: Zbornik 16 – *Daroviti u procesima globalizacije*. Vršac: Visoka škola strukovnih studija za obrazovanje vaspitača „Mihailo Palov”, 453–463.
- Mitrović, Lj. (2009). *Virus neoliberalizma i ubravanje na platformi Bolonjske deklaracije*. Preuzeto sa: <http://www.nspm.rs>.
- Pagano, A. (2016). Now international dynamics in the Geography of human capital, International Scientific Conference Contemporary Migration in a Changing World. *New Perspectives and Challenges*. Belgrade: Faculty of Geography, 13–93.
- Pečujlić, M. (2002). *Globalizacija – dva lika sveta*. Beograd: Gutenbergova galaksija.
- Rašević, M. (2016). Migracije u funkciji razvoja – mogućnost ili mit. *Seobe i razvoj*. Beograd: IDN, 50–57.
- Skler, L. (2003). Rivalska shvatanja globalizacije. U: *Globalizacija – mit ili stvarnost: sociološka hrestomatija*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, 31–47.
- Stipić, M., Grandić, R., Carić, M. (2011). Obrazovanje darovitih u uslovima globalizacije. U: Zbornik 16 – *Daroviti u procesima globalizacije*. Vršac: Visoka škola strukovnih studija za obrazovanje vaspitača „Mihailo Palov”, 241–252.
- Trifunović, V. (2009). Globalizacija i škola. U: Zbornik *Budućnost i škola*. Beograd: Srpska akademija obrazovanja.
- Vidojević, Z. (2005). *Kuda vodi globalizacija*. Beograd: Filip Višnjić i Institut društvenih nauka.

Prof. Nikola Mijanovic, PhD
Faculty of Philosophy, Niksic

GLOBALIZATION AS AN INCENTIVE AND LIMITING FACTOR OF DEVELOPMENT OF GIFTED STUDENTS

Summary: Globalization is an unstoppable process of transformation and connection of the world, generated by geo-political, economic, scientific, technological, informational, educational, cultural and many other civilizational and developmental factors. All of them are mutually conditioned, intertwined and connected by the complex structures of cause-effect relationships, whose legitimacy determines the establishment of completely new social and moral systems of value. In this context, the education should be focused on the identification,

encouragement and evaluation of the objective coherence of gifted students. It is undeniable that globalization, as a controversial civilizational and developmental process, has positive and negative repercussions on the development, individuation and personal affirmation of the gifted students. Above all, modern information and communication technologies "world without borders" offer almost inexhaustible possibilities of searching and using new professional and scientific information which provide faster and more efficient connection of people, the exchange of new knowledge, and the flow of ideas, goods and capital. Despite many advantages, globalization in one society has at the same time a lot of negative reflections on the development and formation of gifted individuals as unrepeatable and integral personalities. At the same time, the globalization questions the traditional cultural, national, ethnic, family, individual and the other systems of value. Under the influence of globalization strategies and pretensions, these values are suppressed and substituted by foggy universal values, based on material well-being. In a newly created neo-liberal economic and social context, one identifies man with the goods, whose spiritual value is completely marginalized. Therefore, the aim of this paper is focused on the analysis and elaboration of incentive factors of globalization from one perspective, and the consideration of its limiting or negative repercussions on identifying, developing and affirming gifted ones on the other.

Key words: globalization of society, development of gifted students, incentive and limiting factors of globalization.

